

**JADIDCHILIKDAN YANGI O'ZBEKISTONGACHA: IJTIMOIIY
TRANSFORMATSIYANING TARIXIY-FALSAFIY EVOLYUTSIYASI**

Maxmudov Akmal Mannonjonovich

*Farg'ona davlat universiteti tadqiqotchisi
tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
e-mail: a.maxmudov@mail.ru*

Kirish. Har qanday jamiyat taraqqiyoti uzluksiz ijtimoiy transformatsiya jarayonlari orqali amalga oshadi. Ijtimoiy transformatsiya jamiyatning siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ma'naviy tizimlarida sodir bo'ladigan sifat o'zgarishlarini ifodalaydi. Mazkur jarayon tarixiy sharoit, milliy qadriyatlar, ijtimoiy institutlar hamda inson omilining rivojlanish darajasi bilan uzviy bog'liq. O'zbek jamiyatida ijtimoiy transformatsiyaning zamonaviy modeli XIX asr oxiri – XX asr boshlarida shakllangan jadidchilik harakati bilan chambarchas bog'liqdir. Jadid mutafakkirlari jamiyatni zo'ravonlik yoki siyosiy inqilob orqali emas, balki ma'rifat, ilm-fan, ta'lim va ma'naviy yangilanish vositasida isloh qilish mumkinligini asoslab berganlar [1].

Bugungi Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham inson kapitalini rivojlantirish, fuqarolik jamiyatini mustahkamlash, ta'lim sifatini oshirish, milliy qadriyatlarni asrash va innovatsion rivojlanishni ta'minlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [2]. Mazkur holat jadidchilik g'oyalari bilan zamonaviy modernizatsiya siyosati o'rtasida tarixiy-falsafiy uzviylik mavjudligini ko'rsatadi.

Asosiy qism. Jadidchilik harakati Turkiston tarixida milliy uyg'onishning muhim bosqichini boshlab berdi. Harakat vakillari jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida insonni, uning bilimi, ma'naviyati va ijtimoiy faolligini e'tirof etdilar. Mahmudhoja Behbudiy maktab islohoti orqali zamonaviy bilimlarni ommalashtirish zarurligini ta'kidlagan bo'lsa, Abdurauf Fitrat millat taraqqiyotini ilm-fan va mustaqil tafakkur bilan bog'lagan [3].

Jadidlarning ijtimoiy transformatsiya haqidagi qarashlarida uchta asosiy tamoyil alohida ajralib turadi:

- ma'rifat orqali shaxsni rivojlantirish;
- milliy o'zlikni saqlagan holda modernizatsiyani amalga oshirish;
- fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faollikni kuchaytirish.

Mazkur tamoyillar bugungi demokratik jamiyat rivojlanishining ham konseptual asoslari hisoblanadi.

Ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan jadidchilik evolyutsion modernizatsiya modelini ilgari surgan. Unga ko'ra, jamiyatdagi sifat o'zgarishlari avvalo inson tafakkurining o'zgarishidan boshlanadi. Shu jihatdan jadidlar tomonidan ilgari surilgan "yangi usul maktablari", milliy matbuot, teatr va ilmiy-ma'rifiy faoliyat ijtimoiy transformatsiyaning institutsional mexanizmlarini tashkil etgan [4].

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Bugungi Yangi O'zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan islohotlar mazmunan ana shu tarixiy an'analarning zamonaviy davomidir. Xususan, inson qadrini yuksaltirish, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ilm-fan va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, tadbirkorlikni rivojlantirish hamda fuqarolik jamiyatini mustahkamlash bo'yicha olib borilayotgan siyosat jadidlarning ma'rifatparvarlik konsepsiyasi bilan uzviy bog'liqdir [2].

Shu bilan birga, globallashuv sharoitida ijtimoiy transformatsiya yangi mazmun kasb etmoqda. Raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, bilimlar iqtisodiyoti va global kommunikatsiyalar jamiyat taraqqiyotining yangi determinantlariga aylanmoqda. Bunday sharoitda jadidlarning ilm-fan, tanqidiy tafakkur va ochiq dunyoqarash haqidagi g'oyalari yanada dolzarblashmoqda.

Muallif fikricha, jadidchilikdan Yangi O'zbekistongacha bo'lgan tarixiy rivojlanish quyidagi evolyutsion model asosida tavsiflanishi mumkin:

Jadid ma'rifati → Milliy uyg'onish → Mustaqillik mafkurasi → Demokratik islohotlar → Inson qadri → Innovatsion taraqqiyot.

Mazkur model ijtimoiy transformatsiyaning uzluksiz tarixiy-falsafiy evolyutsiyasini aks ettiradi hamda milliy taraqqiyotning konseptual asoslarini ifodalaydi.

Xulosa. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, jadidchilik harakati O'zbek jamiyatidagi zamonaviy ijtimoiy transformatsiyaning tarixiy va falsafiy negizini tashkil etadi. Jadid mutafakkirlari tomonidan ilgari surilgan ma'rifatparvarlik, ilm-fan, milliy o'zlikni anglash va fuqarolik mas'uliyati haqidagi g'oyalar bugungi Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida yangi mazmun bilan davom ettirilmoqda.

Tarixiy-falsafiy evolyutsiya shuni ko'rsatadiki, jamiyat taraqqiyotining barqaror modeli avvalo inson kapitali, ma'naviy qadriyatlar va demokratik institutlarning rivojlanishiga tayanadi. Shu bois jadidchilik merosini zamonaviy modernizatsiya nazariyalari bilan uyg'un holda tadqiq etish ijtimoiy falsafaning istiqbolli ilmiy yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Mahmudhoja Behbudiy. *Tanlangan asarlar*. – Toshkent: Ma'naviyat, turli nashrlar.
- [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. **"O'zbekiston-2030" strategiyasi to'g'risida.**
- [3] Abdurauf Fitrat. *Tanlangan asarlar*. – Toshkent: Ma'naviyat, turli nashrlar.
- [4] Anthony Giddens. *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press, 1990.
- [5] Jürgen Habermas. *The Theory of Communicative Action*. Vol. 1. Boston: Beacon Press, 1984.